

և զայն լուծելով հաճոյք կը դրամք , առանց յիշելու որ պատուիրանադան ջութիւն է ըրածնիս , և երբ Եկեղեցւոյ մէկ պատուէրը առանց խղճելու կը լուծենք , այնուհետեւ արգելք չը մնար մեզ ուրիշ պատուէրներն ալ լուծելու , հաւատարմութեան դէմ մէկ յանցանքն ալ հերիք է անհաւատարիմ ընելու զմեզ , մանաւանդ ըստ պատուած օգուտն ալ չենք ստանար , անսովորութեամբ կամ զեղծումով , ինչպէս է այժմեան պահքը : Վասն զի ուր դնենք այն անտարժար յիշութեան որովք այժմեան պահոց կերակուրները կը պարտաստուին , որ ոչ մարմնայ եւ ոչ հոգւոյ օգտակար են . այլ պահքը օգտակար լինելու համար պէտք է հրաժարիլ այն ամեն կերակուրներէն ու ըմպելիքներէն որք սառտիկ կը զօրացնեն , չափազանց կը սնուցանեն եւ արագ արագ կ'աճեցնեն , և ըստ նմին համեմատութեան կեանքը կը կարճացնեն . ինչպէս են միսը , ճարպերը , համեմները , գինին , օղին և ուրիշ պարարտ ուտելիքներ և ու գելից ըմպելիք :

(Շարունակելի)

Մարտի(1) մէջ հրատարակուած հետեւեալ յոգուածը Ազգային ներկայ վիճակին նկատմամբ ուշադրութեան արժանի համարելով պատշաճ համարեցինք Սիմի մէջ կրկին հրատարակել :

ՆԵՐԿԱՅԻՍ ՎՐԱՅ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

Ա .

Ժամանակ մը եղաւ , գեռ երէկ , որ Հոյ ազգին մէջ գտնուեցան մարդիկ , որք սերտ և զօրաւոր կեդրոն մը

երեւակայելով , զանի քայքայիլ կարելորդ դատեցան , և ամենայն քաջութիւնով ի գործ արկին , մեծ յարատեւութեամբ աշխատեցան և այն կարծեցեալ զօրաւոր կեդրոնին հասնելու համար մուրճ ի ձեռին ինչ որ դոտան՝ զարկին կոտրեցին ջախջախեցին , և հիմա բան մը տեղը գնել թէ որ պէտք կայ , ինչ պիտի գնեն՝ ան չենք տեսնելու Մենք այնպէս կարծենք թէ նա որ կը կործանէ , չգիտեր չենել . երանի թէ սուտ ըլլայ մեր կարծիքը . երանի թէ այդ կեդրոնը - թէ որ Պատրիարքարանըն էր , ահա չիկայ , Էջմիածին էր՝ չերեւար , Սիւ և Աղթամար յայտնի է թէ ինչ են և ինչպէս կ'երեւան , - այդ կեդրոնը՝ այոյնքն այս ահագին յրուածութեան՝ անկարողութեւն ճարը՝ մեզի կարենային գտնել անոնք և կարենային կսառաւարութեան հնարք մը գտնել , և այս ջախջախ նաւուն փտած զեկը յանձնել այնպիսի ձեռքերու , որ գտնէ վստահութիւն գտնել յաջողէին Ազգին ընդհանրութենէն , և որ մեծն է՝ օգտակար ըլլայ : Եւ այս հրաշքը կարելի է այնպիսի անձինքներէ , որք ստուծութիւնն ու զոգարարութիւնը զենք առած , անոնց օրինակին հետեւեցան մինչեւ յայտօր , սրանց համար Ազգին մեծ պատմաբանը (1) կը գանդատէր ու կ'ըսէր . « Զի ոչ զեղուս զայս և զորդիտութիւնս հանդերձ սնտալի փառամուրթեամբն և կատաղի լեզուաբանութեամբն՝ սանձահարեցէք . այլ նիւթ նոցա անմաութեան զձեր ուսումնատեացդ տալով զբարս , բորբոքեցէք առաւել քան զհոյն Բաբելոնի » : Ես այս ստղերը կարդալով մարդարեւութիւն մը կը նշմարեմ ժամանակիս համար : Լեզու չար , կապաղ լեզուաբանութիւն , տակից աւելի ինչ կրնայ

(1) Տե՛ս ԹԻՒ 1829 :

(1) ԹԻՒՄ , Բ . ԳԲ .

ըլլալ, կործանման ոգին զէնք ըրած՝
 ինչ որ կայ կը թուռնուորէ . այսօր կը
 բարձրացնէ՝ վաղը գետնէ գետին դար-
 նելու համար . ո՛վ, ինչ ազատ մնաց
 աս անորի փառամոլութեան ձեռքէն . համ-
 բաւ, պատիւ, առաքինութիւն, ան-
 շահասիրութիւն, համբերութիւն,
 ազգաբնակչութիւն, անմահութիւն,
 գիտութիւն, կրօնք, օրէնք, ամենայն
 առաքելութիւն ոտքի տակ կերթան՝ ոչ հրս-
 կաներու՝ այլ սղորմելի դաժաճներու,
 որք խաղալիկ ՚ի ձեռս տաճ ժողովր-
 դեան մը տգիտութիւնը՝ կը հարուա-
 ծեն Պատրիարք, Տեղապահ, Եպիս-
 կոպոս, տիտղոս, պատիւ, վարժապետ,
 դատախարակ, քահանայ և խմբագիր .
 միայն և բաւականէ թէ ասոնք քիչ մը
 բարձր ըլլան սրտով և մարմով արհա-
 մարհելու համար այդ խառնադան-
 ձի արժանի լեզուն և գրութիւնք . բայց
 այդ արհամարհողներուն պատիժը պի-
 տի ըլլայ այս, որ երբ Ազգը կ'ընկնի
 և կ'աղքատի, իրենք ալ հետը կ'ընան,
 իրենց վրայ ալ այդ աղտեղութենէն
 քիչ մը բան կը ցատկէ . Ընտանի թըշ-
 նամին տունը կը վիզնէ, բայց փառք
 բոլոր գերդաստանին է . քնանալն ան-
 քաւելի յանցանք է . Եւ այդ Հայ պատ-
 մութեան հայրը, տեսէք, չ'ուզղեր իր
 խօսքը անոնց՝ որ չար և կատաղի լեզ-
 ւով և սնտոի փառամոլութեամբ և
 տգիտութեամբ ապականութիւն էին
 Ազգին մէջ . չէ, անոնց հետ խօսիլ ար-
 ժան չի համարիր, վասն զի չեն ուղ-
 ղուիր . այլ զանոնք կը կշտամբէ, որ
 կրնային ևւ չուղեցին սանձահարել
 « Զլեզուս չարս եւ զտգիտութիւնս »
 իրենց անհոգութեամբն ու անտարբե-
 րութեամբ :

Բայց այսօր ընտանի թշնամւոյն քով
 կայ օտարացեալ թշնամին՝ որ Ազգին
 կործանմանցն ու բաժանմանց վրայ
 կ'ուրախանայ, կը ծախահարէ, նորա

կրօնական իշխանութիւններն ինչ որ
 կան՝ մատերուն վրայ կը համբէ, նորա
 խեղճ ազգութիւնը կը ծաղրէ, անցեա-
 լին ու ներկայն կը նուաճողացնէ, տգի-
 տութիւնն ու աղքատութիւնը կ'ար-
 համարէ :

Եւ այս վիճակը տեսնելով, ինչ
 կ'զգայ օտարը՝ որ անտարբեր է, և օ-
 տարը՝ որ այս վիճակէն օգուտ կը յու-
 սայ, թող խորհրդածէ ո՛վ որ իր հարց
 հարադատ արիւն ունի երակներուն
 մէջ . Իսկ խորթացելոյն և անհարադա-
 տին՝ որ իր ազգը միլիոններու կը հանէ
 առանց համբանք գիտնալու, որ ան-
 ցեալը կ'երազէ առանց ներկայն տես-
 նելու, որ օտարին ոսկին՝ ձեռքին մէջ
 կշռելով չի գանդաղիր աժան դնով իր
 ազգին թոյն ծախելու, որ վաստակ կը
 համարի երկու հազար հինգ հարիւր
 ղրուշը Պատրիարքի անհետութեամբ՝
 և կուրախանայ, իմացնել սրտքը կը
 համարինք թէ կայ օտար մը՝ որ Հայաս-
 տանի առաջնորդական աթոռներուն
 քով հաստատած եպիսկոպոսական ա-
 թոռներ ունի, և տարին քսանական հա-
 ղար ֆրանք կը համբէ . թէ կայ օտար մը՝
 որ իր կրօնական շահերը պաշտպանե-
 լու համար, շահեր՝ որ Հայ Եկեղեցւոյ
 և ազգութեան միշտ ընդդիմակաց ե-
 ղած են, դեռ երեկ հաղարներով ու-
 կի վճարեց . Թէ կայ օտար մը որ Հայ
 ժողովուրդն իր Եկեղեցւոյն գրկէն օ-
 տարացնելու համար՝ ազգաց իրաւուն-
 քն և ամենայն արդարութիւն սոնա-
 կոխ ըրեր է երբեմն՝ գողնալով, յա-
 փրշտակելով, չարչարելով և բարոյա-
 պէս ալ սպաննելով իր մէկ Պատրիար-
 քը . և այսօր իր բոլոր դիւանագիտու-
 կան ուսմունքն ու հնարքը կը զինէ
 ջախջախելու համար զանոնք՝ որ գի-
 տութեամբ կամ անգիտութեամբ հայ-
 րենի Եկեղեցւոյն կը մօտենան, և յա-
 վրշտակելու համար Հայ Եկեղեցւոյն

ձեռքէն հողու թիզ մը, կտորած կան-
թեղ մը, ոսկորի կտոր մը, աւելլու ի-
րաւունք մը, վարագուրի ծաւն մը: Որ
զօրու թիւնն է որ կրնայ դիմագրել Մա-
քիաւիկէի և Նօյոյցի դռնակցու թէ՛.
Հայուն բարոյական զօրութիւնն այս
վիճակին մէջ ինչպիսի վտան պիտի
կարենայ գործածել այս յարձակման
դէմ, թող մտածեն որոնք միտք ունին:
Իսկ որոնք որ չունին, թող բարբառ-
ջեն, թող կանչուրուան թէ՛ սա կա-
շառակուրծ է, նա մտանիչ է, թէ այս
Սահմանադրութիւնը բռնադատեց,
թէ այն բռնազրօսեց, միւսը գերեզ-
մաննոցը ծախեց, անդինը բռնակիր-
ներով և ջրհանկիրներով բռնացաւ,
ասոնք Սահմանադրութեան տօնին չե-
կան, անոնք կեցցէ չը պօռացին, սա
Վատակ է, դա Մերուժան է, նա Յու-
դա է, և վերջապէս ամբաստանեալ է:
Ասոնք և այսպիսի խօսքեր, որ աւանդին
միամտութեան և ազիտութեան քմայ
չստ յարմար են. թէպէտ ստուերնե-
րու մէջ կան մարդիկ՝ որք բու դիպին
թէ յիմար և անհիմն ու անճոռնի ամ-
բաստանութիւնք, զրոյարտութեանց
հաւատար անպիտան ու անարդէակ
ներէ եկած նախատինք են ժողովքնե-
րու՝ որ Ազգ մը կը ներկայացնեն, որ
դեռ պատուոյ հետք մը կը կրեն, թէ
եւ նշանաւոր յիսունաւերիւններն ալ
իրենց մէջ պարունակեն, բայց դար-
ձեալ կրնան արդարադատ ժամանակ
ներ ունենալ և իրենց ազգին օգտա-
կար ծառայութիւն մ'ընել: Իրենք
լաւ դիտեն թէ ինչ որ Մերուժան,
Վատակ, մտանիչ կ'անուանեն, այն
մարդիկն են՝ որ իրենց Սահմանադրու-
թիւն տուին, նոյնը գործադրել սով-
բեցուցին, գրելու՝ այսինքն միտեղու
անտանձ ազատութիւն տուին, և թե-
րեւս չափադանց աղնուակաճութեամբ
ի դատարան չկանչեցին և զանձինս

արդարացիել նախատինք համարեցան,
երբ ազգի դիտեն թէ բռնակիր եւ
ջրհանկիր գործէք փնտաղ չկար, այլ
օրինաւոր քուէխք աթոռ ելլողներն՝
ոմանց քսութեան և գրգռութեան
և ժողովրդեան սգէտ անտարբերու-
թեան առջև՝ իրենց կամօքն իջան ու
ազատ թողուցին աթոռ, և խնդրե-
ցին յԱստուծոյ՝ ի սէր ազգին որ ա-
ւելի արժանաւարադոյնք հան բաղմն-
ցնեն:

Բայց անոնք որ միամտաբար այս
խաւարային էակներուն գործքներն են,
որ փոքրիկ շահերու սպասարկութե-
ազգին տունը կը կործանեն, միթէ ըն-
տանի թշնամի անուշին արժանի չեն:
Ըստ մեզ՝ չիտ աւելի փնտաւար մէկը
քան զայն մարդը՝ որ չիւնալով որոշել
մարդկութեան պահանջմունքները, աւել-
գէտ ըլլալով անոր կրօնական և քաղա-
քական պիտոյից, կ'ելլէ առաջնորդ
կը կանգնի, օրինաւորութիւնը կը լու-
ծէ, անկանոնութիւնը օրինաւոր կը
քարոզէ, կարծելով թէ վստահամ-
բաւելը պաշտօն մ'է՝ զոր գրիչ մը
բռնել կրցողն աներկիւղ պէտք է գոր-
ծածէ: Չիտուր այդ խելո՞ք էակը թէ
մարդկային ընկերութեան մէջ տաննէն
կարեւորը մարդն է, մարդ՝ որ ուսմուն-
քով, դաստիարակութեամբ, հանձա-
րով, դիրքով, ծննդեամբ եւ հարբու-
տութեամբ կը տարբերի իր նմանե-
րէն, և որ իր համանմանները կառա-
վարելու համար ստեղծուած է: Այս
մտածութիւնը թէպէտ բոլոր ժողո-
վրդական կամ աւանդաւարական դը-
րութեանց հակառակ ալ երեւայ, բայց
ճշմարտութիւն մ'է: Տեսէք դպրոց-
ները, սւր ութսուն կամ հարիւր տը-
ղայ չորս հինգ տղա օրինակին, առաջ-
նորդութեան եւ անխրկութեան կը
հնազանդին, անոնց ազգեցութեամբ
կը խաղան, կը դիմագրեն, կը խափեն,

անոնց օրինակաւ կը խոնարհին , կը ճնշուին , կը հպտտակին : Ի՛նչ որ է ազան դպրոցի մէջ , նոյն է մարդն այս աշխարհիս մէջ՝ որ դպրոցին ընդարձակն է : Ուստի մարդը՝ որ կառավարելու , շարժելու , հանդարտեցնելու համար ստեղծուած է , շատ քիչ է թուով , այնչափ շատ չէ , որ երեւելի պատմիչ մը Փաղղիոյ առաջին սահմանադիր ժողովոյն ամենէն մեծ սխալմունքը կը համարի այն օրէնքը՝ որ անձնութեամբ ժողովոյն անդամները վերընտրելի ըլլալէ կը դադրեցնէր առաջին անդամներն համար , վասն զի ինչ չափ ալ հարուստ ըլլայ աղդ մը տաղանդաւոր գրեւորներով , ոչ երբէք ութ հարիւր հազար հոգի առաջին աստիճանի հանճար կրնայ ցուցնել : Ուստի անոնք որ ինկած Հոյ աղգին , որուն դաստիարակութեան գրքեր , դպրոցներ , վարդապետանոցներ , վարժապետանոցներ և յաւաքող գիտութեան ամեն գործիք կը պակսին , ինչ որ աչքի կ'երեւայ , տաղանդ , հանճար , առաքինութիւն , ուսմունք , կը բամբասան , կը զրպարտեն և արհամարհ կը ցուցնեն , այն անոնք մեծ դատաւարութեան արժանի են :

Անոնք ապագային մէջ այնչափ պէտք է արհամարուին ինչ չափ իրենց սիրար արհամարհ է , ինչ չափ իրենց տաղանդը պղտիկ է , ինչ չափ իրենց ուզին փոքրիկ է . վասն զի իրենք գիտեն թէ աղգին մէջ՝ ի բաց առեալ քանի մը պաշտօններ՝ ամենքն ալ ձրի են . ուստի ձրի աշխատիլ յօգուտ աղգին և ձրի նախատուիլ , իրենց անձնական պատիւը , համբաւը ամեն օր անպիտան ձեռքերու մէջ խաղաղիկ տեսնել , համբերել եւ յարատեւել , ոչ է տըւեալ ամեն անձնուէր առաքինութե . նա որ համբերութիւն քարոզեց , աւարդ և չղբերթ ծառային՝ որ իրեն

ձեռք վերցնել համարձակեցաւ , « Թէ որ ճշմարիտը կը խօսիմ ինչու կը դարնես » հարցուց : Եւ որովհետեւ այդ գերբնական առաքինութիւնը շատ հաղուագիւտ է , անոնք՝ որ աղգային գործերը զուեւելի կ'ընեն և ըրին կարող անձանց , որպէս զի իրենց պէս անպիտաններու տեղ բանան , ընտանի թշնամի անուշիկ արժանի են : Իսկ անոնք որ բրածնին և լսածնին չգիտնու լով՝ գիտութեամբ իրենց չբմեղս կը համարին , Քրիստոսի պէս ժողովրդեան շուն ենք և հաշիւ մեր պարտքն է կ'ըսեն և կը հաշին , և ազէտ կոյր ժողովուրդ մը կը գանեն որ իրենց յիմար դրօշակին կը հետեւի , ամեն գիմացը ելողը կը խորտակէ , անոնց համար կարելի է եւ պէտք է ըսել , « Տէր , թող գոցա զի ոչ գիտեն զինչ գործեն » : Մենք չենք կարծեր , մանաւանդ թէ մեր կարծիքն է աղգին օգտին համար դատաստանի ենթարկել սանձելու համար այդ ապերաստան լեզուները , ջախջախելու համար այդ թունալից կղակները , որոնց օգուտը շատ քիչ է՝ եղած վնասին հետ բողբատմամբ : Վասն զի արդէն աղգին կառավարութեան միջոցները տկար , անկարգութիւն և ագիտութիւն դրացեալ , եւ օտարն ու օտարացեալ աղգին փարախը յամենուստ կը պաշարեն , և տաղտկութիւն այնչափ սատիկ է ներսը , որ աս վիճակն եթէ երկարի՝ փարախը թափուր և ամայի պիտի մնայ :

ԾԵՐԵՆՑ

ԱՍՏՈՒԱԾ

(Նախին Ժիւտօպոլիտան քաղաքոյ :)

Աստուծոյ գոյութիւնը հաստատուած է բոլոր աղգոյ միաբանու-